
TILL SIST

MAGNUS NILSSON:

DET EUROPEISKA BRUKET

En gång i tiden styrdes vår arbetstid av solens upp och nedgång och jordaxelns raglande genom universum. En viss flexibilitet, således, men på naturlagarnas villkor.

Vid industrialismens intåg kom kravet på exaktare tidspassning. Klockorna började titta ned på oss från de offentliga byggnaderna, rovan blev statussymbol. Armbandsuret slog igenom under första världskriget. Infanterisergeanten som ligger och väntar på att stormelden skall ta slut kan inte gräva i sina leriga uniformsfickor efter fickuret.

Kortare arbetstider

Den mognande industrialismen ställde än ökade krav på tidspassning. När det löpande bandet drog i gång måste alla vara där, annars måste bandet stannas. Processindustrin kräver ännu mer, om processen inte fortgår förstörs ofta insatsvarorna.

Mot kapitalägarnas önskan om högt utnyttjande av realkapitalet stod arbetarnas krav på kortare arbetstider. Åtta timmars sömn, åtta timmars arbete och åtta timmars fritid var ett tidigt krav. Genom sambandet mellan fack, arbetsgivareorganisationer och stat kom de åtta timmarna att normeras. Åtta timmar är *heltid*, färre än så *deltid* och fler timmar är *overtid*. Kravet på sex timmars arbetsdag är radikalt.

Fria yrken

Sakta men säkert har tiden och själva arbetet kommit att bli synonyma. I sådana yrken som inte direkt kan utvärderas betyder att "jag har arbetat i dag" samma sak som att "jag har varit på min arbetsplats i dag". Och arbetsgivaren kan bara begära just tiden, inte produktion och framför allt inte kvalitet.

Undantagen är två. Dels de fina undantagen, de så kallade fria yrkena. Författare och konstnärer förväntas inte passa tider. För dem är det i sin ordning att få betalt för

vad de producerar. Dock måste den osäkerhet som ligger i att eventuellt inte kunna producera eller inte kunna sälja alstren kompenseras med olika ersättningar från "samhället".

Full på jobbet

Det mindre fina undantaget är företagen. De förväntas förvisso inte heller passa tider. Däremot är det inte i sin ordning att de får betalt för vad de producerar; då har de skapat "profit" eller "övertvinster". Deras enda existensberättigande är att de "kan skaffa fram jobb".

Hela arbetsmarknadslagstiftningen och vår syn på arbetslivet är präglad av detta. Företagen är ett nödvändigt ont. De är i minoritet och köper majoritetens tid. De har därför rätt att kräva tidspassing, annars måste ju bandet stanna eller den stora kokningstanken kallna. Däremot tänks själva arbetsprocessen och resultatet vara frikopplat från den anställde. Anställningsförhållandet innebär ytterligare rättigheter, framför allt till ledigheter med eller utan betalning. Men också rätt att förtala arbetsgivaren offentligt och vara full på jobbet. Att man anställer någon för att man behöver få en arbetsuppgift utförd har fallit i total glömska.

Så kommer det inte att vara i framtiden. Utvecklingen går mot en arbetsmarknad med olika företagare som säljer och köper varor och tjänster av varandra och till varandra. I ett sådant samhälle blir hel-, del-, eller övertid irrelevanta begrepp. "Timpenning" likaså. Visserligen kommer det fortfarande att vara bekvämt att fakturera per timme, men om resultatet inte motsva-

rar förväntningarna på så eller så många timmar gör man det bara en gång.

Sjuk eller på krogen

Men som vanligt strävar facket emot. Riktiga arbeten skall inte kunna ersättas av entreprenörer. "Riktiga arbeten" betyder i fackets terminologi att någon tills vidare passar tiden 20 gånger i månaden mot avtalsenlig lön. Inte att något produceras.

Tjänstesamhället tas som ursäkt för att slippa produktivitetskrav:

"Det går inte att effektivisera att springa med bäcken eller servera ett glas öl på samma vis som man kan effektivisera varuproduktion."

Möjligen inte, men alla som legat sjuka eller suttit på några olika krogar i sitt liv vet att det går att göra *våldigt* mer eller mindre effektivt. . .

Synen på arbetsmarknaden förefaller tyvärr att vara likartad i hela Europa.

I vitboken talas om arbetsdelning, det vill säga arbetslösheten skall botas genom att man delar på den arbetstid som finns. Gärna med bibehållen lön anser facket, som tror att om man delar på *arbetstiden* räcker den till mera *löner*.

Europa som ett jättelikt bruk eller processindustri. Några få köper de andras tid mot pengar och en knippe andra rättigheter.

Men ljuset kommer från väster. I USA har de låg arbetslöshet. För där vet man att om man delar på *lönerna* så räcker de till mera *arbetstid*. Och om man låter marknaden sköta fördelningen duger lönerna till och med som drivkraft för *tillväxt*.